
RAZSTAVE IN PROJEKTI *EXHIBITIONS AND PROJECTS*

ORINOCO Velika gostujoča razstava v SEM

Nina Zdravič Polič

229

“Ljudje morajo razumeti, da smo vsi povezani z naravo. Da bi naredili korak naprej, moramo priznati, da kljub izjemni različnosti med kulturami in oblikami življenja – vsi pripadamo isti človeški družini in isti zemeljski skupnosti z eno samo usodo.”

Ruud Lubbers, Mednarodna listina o Zemlji, 2008

Orinoco (v slovenščini Orinoko) je ime tretje največje reke na svetu, po njej se imenujeta tudi zbirka predmetov Fundacije Cisneros in obravnavana razstava.

Zbirka Orinoco vsebuje obsežen fond etnografskih predmetov iz Venezuele. Nastajati je začela v petdesetih letih 20. stoletja in šteje okrog 2000 predmetov.

Izjemni predmeti iz zbirke Orinoco, pričevalci tradicije dvanajstih staroselskih ljudstev Amazonije, ki živijo ob porečju Orinoka v južni Venezueli, so bili na ogled na razstavi o Indijancih amazonskega deževnega gozda v SEM od aprila 2011 do septembra 2012.

Reka Orinoko
(Foto: Charles Brewer Carías)

Shapono – skupno bivališče Indijancev Yanomami
(Foto: Charles Brewer Carías)

O razstavi

230

Razstavo *Orinoco* s podnaslovom *Indijanci amazonskega deževnega gozda* si je v SEM ogledalo petinštirideset tisoč navdušenih obiskovalcev. Odkrivali so lepote amazonskega naravnega okolja skozi bogato slikovno, zvočno in filmsko gradivo, ki je ustvarjalo posebno atmosfero deževnega gozda, in v stiku s šeststo predstavljenimi predmeti (obrednimi in iz vsakdanjega življenja, izdelanimi iz raznovrstnih naravnih materialov – semen in školjk, rastlinskih vlaken, peres, kosti, zob številnih živali) spoznavali, kako drugače Indijanci gledajo na okolje upoštevajoč vonj zemlje in lesa, barve ptic ..., kako njihov pogled na svet iz deževnega gozda naredi sveti kraj naseljen z bitji – tu so domovanja starodavnih duhov in tu je mogoče vstopiti v drugo razsežnost. Osupljiva so bila odkritja neločljive povezanosti Indijancev z naravo. Po njihovem videnju sveta ljudje in narava tvorijo celoto, kjer ima vse svoje pravo mesto, kjer se ravna po “naravnih krogih zorenja plodov v gozdu in po kroženju nebesnih teles nad sabo, kjer sta prostor in čas ubrana na človekovo mero”, kot je zapisal raziskovalec Andrej O. Župančič v članku *Žive v svetu*, v katerem ni treba šteti več kot do dve.

Razstava *Orinoco* je razkrivala izjemno bogastvo umetniških izrazov in modrosti amazonskih Indijancev, razdeljena je bila v tri glavne vsebinske sklope, opredeljene z barvami po razstaviščnih prostorih: narava in indijanske skupine, ki prebivajo v deževnih gozdovih ob reki Orinoko in njenih pritokih, vsakdanje življenje in načini preživljanja ter njihova duhovna kultura in umetnostna ustvarjalnost, ki jo oblikuje raznolikost kot posledica raznih vplivov – od španskega do afriških.

**FUNDACIÓN
CISNEROS**

Prvi del razstave je z bogatim slikovnim gradivom predstavljal amazonsko naravno okolje in ljudstva ob Orinoku. Danes so, zaradi vdora špansko govorečega prebivalstva, že mnoga med njimi izginila, bila iztrebljena v suženjstvu industrije ali so opustila svoj način življenja, se asimilirala in se za stalno naselila v vaseh, kjer so podvržena izkoriščanju kot poceni delovna sila. Nekatere skupine z močno etnično identiteto (na primer Ye'kuana, Panare in Hiwi) pa so kljub temu ohranile svoje starodavne šege in se jim je uspelo prilagoditi “novemu svetu”.

V tradicionalni luči s svojimi kulturnimi značilnostmi iz preteklosti, kot so poslikana telesa, okrogle pričeške, predrti in s trstikami okrašeni kotički ust, nosov, okrašena gola telesa z zaščitnimi amuleti in nakitom iz živalskih in rastlinskih snovi, je bilo prikazanih 12 skupin: De'áruwa (Piaroa), Ye'kuana, Yanomami,

Híwi (Guahibo), E'ñepa (Panare), Hodi, Wakuenai (Curripaco), Baniwa (Baniva), Baré, Puinave, Warekena in Tsase (Piapoco).

Naravno okolje Amazonije na razstavi
(Foto: Rafael Santana)

Ljudstva Amazonije
(Foto: Rafael Santana)

Naravne lepote Amazonije je upodabljal odlično fotografsko-dokumentarno gradivo dveh raziskovalcev amazonskega območja in poznavalcev življenja staroselcev, Edgarda González Niña (1920–2002) in še živečega Charlesa Brewerja Cariasa, katerega prizadevanja so prinesla pomembne prispevke botaniki, zoologiji in geografiji.

Amazonija (*Estado Amazonas*) je ena od dvajsetih zveznih držav v Venezueli. Je devetkrat večja od Slovenije in zelo redko naseljena. In na tem območju so si indijanska ljudstva ustvarila domove v sozvočju s prečudovitim naravnim okoljem. Gre za eno najbolj ohranjenih naravnih okolij na svetu, s tropskim podnebjem, nepreglednimi na tisoče kilometrov razprostrtimi neprehodnimi deževnimi gozdovi, kjer so Indijanci pridobivali zemljo za poljedelstvo s požigalništvom; z raznovrstnim rastlinstvom in živalstvom, bogatimi nahajališči naravnih surovin in rudnin, kot so zlato, surovi kavčuk, železo in nafta (po drugi svetovni vojni je Venezuela postala ena najpomembnejših proizvajalk nafte v svetu).

To območje varujejo zakoni, ki prepovedujejo sečnjo dreves, širjenje žagarske industrije in rudarjenja, kar pa nikakor ne preprečuje nasilnega izkoriščanja naravnih virov, pohlepa po lastništvu zemlje, po zlato, nezakonitega priseljevanja rudarjev in vdora gverilskih tolp, ki celo pobijajo cele skupine staroselcev in uničujejo njihovo življenjsko okolje¹.

¹ Dr. Mojca Terčelj v svojem prispevku (v: *Staroselske kulture kot opomin sodobni družbi pri varstvu okolja in zaščiti dediščine*, 2011, str. 8–10) to problematiko razlaga takole: "V sedemdesetih državah na vseh celinah živi približno 370 milijonov staroselskih prebivalcev. Organizacija združenih narodov jih definira kot prvotne prebivalce, rodovno-plemenska, staroselska ali domorodna in avtohtona ljudstva ... Prvotna ali staroselska ljudstva so bila ob stiku s prišleki socialno, ekonomsko in kulturno oškodovana. Večinoma so bila izpodrinjena z ozemelj, ki so jih naseljevala, in izgnana na manj dostopna in nerodovitna območja. Na področju kultur in kakovosti bivanja jih je doletela več ali manj podobna usoda: prepoved uporabe jezika in načina življenja. Danes so med najrevnejšimi prebivalci Zemlje in njihove pravice so kljub mednarodni zaščiti še vedno kratene ... Večina latinsko-ameriških držav pri popisih prebivalstva avtohtono populacijo klasificira predvsem glede na njeno jezikovno identiteto, čeprav je več kot 10 latinsko-ameriških držav že ratificiralo *Konvencijo* Mednarodne organizacije za delo št. 169 o *pravilih staroselskih ljudstev in plemenskih skupnosti*, ki določa samoopredelitev kot osnovni politični in pravni kriterij ..."

Drugi sklop razstave je s številnimi predmeti predstavljal vsakdanje življenje amazonskih Indijancev. Pod to spadajo ribolov, lov, obdelovanje zemlje, nabiralništvo in obrti, med katerimi gre izpostaviti predvsem lončarstvo in pletenje vseh vrst košar z geometričnimi vzorci, ki ponazarjajo mitične živali, npr. žabe, opice, kače. Na zemljiščih pridobljenih s požigalništvom gojijo maniok, njihovo osnovno hrano, banane, sladki krompir, ananas in sladkorni trs. Nabirajo sadje, med, žuželke in njihove ličinke, kače, želve, sladkovodne rake in termite. Poleg večjih živali, npr. tapirjev, divjih prašičev, kajmanov in krokodilov, lovijo agoutije, majhne glodavce, opice, pasavce in ptice. Vsak predmet je plod večstoletnih preživetvenih izkušenj in večšine uporabe materialov v divjem okolju deževnih gozdov. Staroselske izkušnje in modrost so ustvarile pripomočke za netenje ognja, loke in puščice, orodje za tkanje in ribolov, predelovanje hrane, viseče mreže in pripomočke, ki so jih pri tem uporabljali.

Pihalniki za streljanje s puščicami in sulice za ribolov (Foto: Rafael Santana)

Drevak za ribolov in plovbo (Foto: Rafael Santana)

Pri tem je treba omeniti izjemno filmsko gradivo oz. nenavadno serijo kratkih filmov (poznanih pod skupnim naslovom *Iz tropskega deževnega gozda*), ki najbolj nazorno mogoče – brez besed, le s sliko in zvokom, prikazujejo vsakdanje življenje, življenjsko okolje in bivališča skupine Yanomamov ob Gornjem Orinoku. Te filme je ob svojih dveh ekspedicijah v Venezuelo v sedemdesetih letih 20. stoletja posnel slovenski patofiziolog, antropolog in raziskovalec akademik dr. Andrej O. Župančič. Na konferenci *Po sledeh Slovencev v Venezueli* (SEM jo je organiziral ob razstavi aprila 2012) je bilo mogoče videti izseke iz njegovih filmov, npr. o predelovanju grenke juke oz. gomoljev manioka v hrano).

Tretji sklop razstave je bil posvečen sistemom obredov, ritualov in praznovanj, ki so jih ilustrirali razstavljeni predmeti – vsak med njimi ima poseben poglobljen pomen, so pojasnjevalci sveta (npr. lesene štampiljke za poslikavanje telesa, glasbila, naglavno okrasje, šamanske ropotulje, šamanski stoli, obredna oblačila warime idr.).

Glasbila in šamanski pripomočki
(Foto: Rafael Santana)

Obredna oblačila warime
(Foto: Rafael Santana)

Svet teh ljudstev je svet, sestavljen iz ambivalentnih nivojev, kjer se prepletajo nadnaravne sile, kozmos, duhovne sile in bogovi, kjer ima vsaka stvar svojega gospodarja in kjer ima vsak pojav vedno svoj razlog. Za vse pa je nadvse pomembno ravnovesje z naravo. Zemlja je njihovo kraljestvo bogov, mitoloških bitji in prednikov, ki jih obhajajo z obredi in rituali. Ti jim pomagajo miroljubno sobivati z rastlinami in živalmi in obnavljati njihov življenjski krog.

Šamani so posredniki med duhovi, ljudmi in živalmi, uporabljajo čaranje za obvladovanje vsega v naravi – v rekah, skalah, drevesih in živalih. Med obredi nosijo amuletne ogrice, ki imajo čarno moč; z zvokom ropotulje in petjem (ob boleznih) obnavljajo življenjsko energijo, z ropotuljami in glasovi kličejo in odganjajo duhove; na šamanskih stoli v obliki živali pa potujejo “nad svetom”. Bistveno sestavino vseh obredov in praznovanj predstavlja glasba, na kar je opozarjalo veliko število razstavljenih glasbil. V glasbi se kaže moč stvarnika, glasba povezuje vse, kar je v pragozdu. Zelo različni amazonski miti pripovedujejo o božanskem izvoru glasbe. Po trditvi danske antropologinje Inge Rigmor Schjellerup “... miti skušajo razlagati stvari in dogodke na svetu – na tem svetu in onstran ...”².

Spremljevalni program

Razstava, po vsebini in bogastvu zbirke predmetov kompleksna pripoved, je za Slovenski etnografski muzej kot muzej kulturnih istovetnosti in prostora dialoga med svojo in drugimi kulturami pomenila brezmejni izziv in vir za iskanje odgovorov na različne teme študij in strokovnih obravnav. Muzej jo je kot takšno

² “Več staroselskih ljudstev iz deževnega gozda skuša odgovoriti na številna vprašanja v ustvarjalnem procesu, v katerem glavno vlogo igrajo kozmos, nadnaravne sile, bogovi ali duhovna bitja.” (Inge Schjellerup v: *Staroselske kulture kot opomin sodobni družbi pri varstvu okolja in zaščiti dediščine*, 2011, str. 6).

ves čas plemenitil s spremljevalnimi prireditvami in raznolikim programom aktivnosti in delavnic za otroke in mladino. Na podlagi posameznih delov razstave je gradil nove zgodbe, razkrival mikavne izsledke in sledil novim povezavam.

V tem kontekstu je priredil: Mednarodni strokovni simpozij na temo *Staroselske kulture kot opomin sodobni družbi pri varstvu okolja in zaščiti dediščine* (oktober 2011); konferenco *Po sledih Slovencev v Venezueli* (april 2012) in interdisciplinarno delavnico *Interpretacije razstave Orinoco* (oktober 2011); tri razstave: umetniško instalacijo *Kozmična anakonda* (september 2011); *Zgodbe lesa* – osem umetniških instalacij (oktober 2011) in slikarsko razstavo Tamare Burmicky - Taye *V iskanju Eldorada* (april 2012).

234

Poleg tega je organiziral: poseben dogodek z naslovom *Arte Amazonia v SEM* s sejmom izdelkov umetnostne obrti iz Latinske Amerike (september 2011); 53 ustvarjalnih delavnic za otroke in devet praznovanj rojstnih dni ubranih na temo razstave ter se dvakrat z razstavo predstavil na kulturnem bazarju v Cankarjevem domu. Skupno število vodstev po razstavi – strokovnih, rednih in za najavljene skupine je bilo 527. Poleg vsega je v sodelovanju in s podporo veleposlaništva Bolivarske republike Venezuele v Ljubljani pripravil praznovanje dneva državnosti Republike Venezuele s koncertom (julij 2011) in konec meseca avgusta 2012, tik pred zaprtjem razstave, njen slavnostni zaključek z glasbenim performansom v izvedbi venezuelskega umetnika Diega Barriosa Rossa.

Poletna muzejska noč 2011 – vodstvo po razstavi
(Foto: Maja Kostrić)

Arte Amazonia v SEM – delavnica za otroke
Muzakonda (Foto: Maja Kostrić)

Simpozij *Staroselske kulture kot opomin sodobni družbi pri varstvu okolja in zaščiti dediščine*, ki je bil posvečen tudi Mednarodnemu letu gozdov, njihovega varovanja in ohranjanju, je muzej namenil vprašanju, ali ob uničevanju krhkega ekosistema tropskega gozda, ki ogroža globalno ekološko ravnovesje, majhna ljudstva danes lahko ohranijo svoj način življenja in življenjsko okolje, pomenu ekološko ozaveščenega načina življenja, ki preprečuje roparsko, neodgovorno uporabo rastlin in živali, pomenu pravil in zakonov ter vprašanjem zaščite kulturne in naravne dediščine gozdov in njihovega varstva. Simpozij je prinesel ugotovitve, da je ohranitev tropskih deževnih gozdov nujna za preživetje staroselskih kultur, da je ob vsesplošnem današnjem uničevanju civilizacij, globalizaciji in neizogibnem procesu asimilacije nujno potrebno

primerneje ravnati z avtohtonim prebivalstvom in da je treba spoštovati bogastvo modrosti in ustvarjalnih izrazov amazonskih Indijancev ter njihove neločljive vezi z materialnim in duhovnim življenjem. Med vabljenimi predavatelji simpozija so bili: dr. Inge Schjellerup iz Narodnega muzeja Danske, ki je predavala o mitih amazonskih Indijancev, dr. Christian F. Feest, profesor antropologije na Univerzi v Frankfurtu, ki je razpravljal o podobi “Indijanca kot ekologa”, kar naj bi bila po njegovem mišljenju v veliki meri evropska iznajdba ..., dr. Ivan Šprajc, arheolog, antropolog, raziskovalec na ZRC SAZU, ki je na primeru Majev, ljudstev, ki so (po njegovih besedah) ustvarila eno najbolj sijajnih in zanimivih civilizacij v zgodovini človeštva, predstavil (ne)ravnovesje med naravo in kulturo, dr. Niko Torelli, danes svetovalec SAZU, ki je predaval na temo *Ali je mogoče živeti v gozdu in živeti od njega, ne da bi ga uničili*, publicist, ekolog in zagovornik narave Iztok Geister, ki je spregovoril o sporočilu *Mednarodnega leta gozdov*, mag. Jasna Kralj in dr. Jasna Hrovatin, predavateljici na Visoki šoli za dizajn v Ljubljani, ki sta predstavili rezultate interdisciplinarne študentske delavnice in projekta *Interpretacije razstave Orinoco: Zgodbe lesa*, ki se je zaključil z razstavo osmih razstavnih eksponatov oz. umetniških instalacij iz lesa kot simbol skupnega manifesta študentov in mentorjev do sonaravnega bivanja, bivanja z lesom, v lesu, ob lesu, na lesu ... z naslovi: *Zibelka vrednot, Neravnovesje, Ponovno uravnotežiti, Urba/N/Natura, Lovilec čustev, Preoblikovanje, En cilj, Sooči se ...*³

Idejno zasnovo so ustvarile mentorice delavnice, in sicer dr. Jasna Hrovatin, Mojca Perše, mag. Jasna Pavlovec in Helena Knap. Udeleženci so bili redni študentje 2. letnika Katedre za notranjo opremo VŠD. Kot je zapisano v drobni publikaciji, ki je spremljala projekt, je bil “namen delavnice seznaniti študente s problemom ohranjanja in življenja tropskih gozdov, razumeti sonaravno bivanje iz preteklosti v sedanjosti in v prihodnosti, spodbuditi k razmišljanju o vrednotah, in sicer tistih pravih kot tudi navideznih, hkrati pa jih seznaniti z obdelavo lesa, razstavljanjem in pripovedovanjem zgodb”.

Mednarodna konferenca *Staroselske kulture kot opomin sodobni družbi pri varstvu okolja in zaščiti dediščine* (Foto: Maja Kostric)

Razstava *Zgodbe lesa*, instalacija *Sooči se*
(Foto: Maja Kostric)

³ Staroselske kulture kot opomin sodobni družbi pri varstvu okolja in zaščiti dediščine : mednarodni simpozij [Ljubljana, 26. oktober 2011] : povzetki = Indigenous cultures as a reminder of environmental protection and heritage conservation in contemporary society : international symposium [Ljubljana, Slovenia, 26 October 2011] : abstracts / [uredila Nina Zdravič Polič]. Ljubljana : slovenski etnografski muzej, 2011.

Vzporedno je Slovenski etnografski muzej sprožil pobudo za osvetlitev povezav in razmerij Slovencev z Venezuelo. Tej tematiki je namenil konferenco z naslovom *Po sledih Slovencev v Venezueli*.⁴ Konferenca je obravnavala štiri poglede na Slovence v stiku z Venezuelo, ki jih je bilo mogoče odkriti, saj o njih obstaja manj arhiviranega gradiva kot npr. o Slovencih v Argentini. To dejstvo gre pripisati njihovi razpršenosti po vsej Venezueli, hkrati pa so se za mnogimi slovenskimi izseljenci prve generacije sledi glede na trenutno poznavanje izgubile.

236

Konferenčna prispevka dr. Zvoneta Žigona iz Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter dokumentarna oddaja RTV Slovenija *Slovenci po svetu* Marjana Šrimpha sta govorila o slovenskem izseljenstvu v Venezueli – kdaj in zakaj so Slovenci tja odhajali, kako so se znašli v novem okolju, ali jim je uspelo ohraniti njihovo narodnostno identiteto, jezik in materialno dediščino. Tretji pogled je bila filmska pripoved s komentarjem dr. Naška Križnarja z ISN ZRC SAZU, ki se je navezovala na pogled slovenskega znanstvenika in raziskovalca dr. Andreja O. Župančiča na naravo in kulturo, ki ga je beležila njegova filmska kamera v Venezueli ob Orinoku v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Njegovi filmski zapisi se dotikajo neokrnjenega naravnega sveta deževnega gozda, s katerim sobiva indijansko ljudstvo Yanomami.

Četrti pogled je bila likovna pripoved slovenske izseljenke povratnice slikarke Tamare Burmicky - Taye, katere izrazno sredstvo za občutenje življenja v tuji deželi in njegov vpliv nanjo so v barve ujete impresije na njenih umetniških platnih, prikazanih v SEM na priložnostni razstavi z naslovom *V iskanju Eldorada*.

V času razstave *Orinoco* je bila postavljena tudi umetniška instalacija *Kozmična anakonda*, dolga skulptura, sestavljena iz 200 košar Yanomamijev, orjaška anakonda, ki se vije skozi gozd kot Orinoko, reka velikanka. Instalacijo sta ustvarila in postavila septembra 2011 Leah in Heiko Dittmer, dunajska

⁴ V Slovenskem etnografskem muzeju deluje od leta 1999 kustodiat za slovenske izseljence, Slovence v zamejstvu, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji, ki je aktiven med drugim tudi na področju raziskovanja, ohranjanja in predstavljanja snovne in nesnovne kulturne dediščine slovenskih izseljencev po svetu. Ustanovitev tega kustodiata je bila pri nas, ki še vedno nimamo specialnega muzeja posvečenega tej tematiki, novost. S to vsebino je bil muzej postavljen ob bok številnim evropskim imigracijskim in emigracijskim muzejem (v Nemčiji, na Norveškem, na Irskem ...), ki so začeli nastajati predvsem v zadnjih dveh desetletjih 20. stoletja. Izseljenstvo oz. zbiranje izseljenkega gradiva, njegovo proučevanje, dokumentiranje in predstavitev so postali sestavni del in aktualna tematika dela v kustodiatu. Kustosinja dr. Daša Koprivec (prej Hribar) je sama ali kot sodelujoča izpeljala številne razstave, projekte in raziskave kot na primer razstave *Izseljenec – življenjske zgodbe Slovencev po svetu* (Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2001), *Pisanice iz Argentine* (SEM, 2002), *Slovenski priseljenci v Argentini* (Nacionalni muzej preseljevanja, Buenos Aires, 2003, in SEM, 2005), predstavitve kulture in načina življenja slovenskih izseljencev na stalnih razstavah SEM (2006 in 2009), raziskovalni projekt Aleksandrinke (SEM, 2005 in 2006), disertacijo *Prisotnost in vrednotenje dediščine aleksandrink v življenju njihovih potomcev* (FF UL, 2012).

umetnika in galerista, popotnika ter velika ljubitelja Venezuele.⁵

Ideja o razstavi *Orinoco* v SEM in njena pot do realizacije

Z organizacijskih vidikov je razstava *Orinoco* primer uspešnega projekta, upošteva vrsto dejstev, poslanstvo, vizijo in strategijo muzeja, ki so spremljale njeno načrtovanje od samega začetka leta 2005 oz. 2007, ko se je rodila ideja o njeni predstavitvi pri nas in bila predstavljena lastnikom in varuhom zbirke Orinoco (Fundaciji Cisneros), pa vse do njene realizacije spomladi 2011. Šlo je za dolgo pot in veliko mero vztrajnosti, ki se je obrestovala, ko je jeseni 2010 muzeju le uspelo dobiti privolitev Fundacije Cisneros, da zbirka lahko potuje v Slovenijo. Nihče iz Fundacije Cisneros v New Yorku in Caracasu pravzaprav ni poznal Slovenije, kaj šele Slovenskega etnografskega muzeja, zato je bilo treba najprej pridobiti njihovo zaupanje. In nato še zaupanje drugega partnerja oz. finančnega podpornika projekta – Ministrstva za kulturo RS. Pri tem so nas gnali trdna vizija in cilji – ponesti ime SEM v svet in pri nas med široko občinstvo, da bi o njem slišali mnogi ljudje, tudi tisti, ki muzejev sploh ne obiskujejo; med njimi smo želeli zanetiti zanimanje in radovednost in jih privabiti na neobičajno razstavo. Z gostujočo zbirko Orinoco je želel muzej ustvariti drugačno, toplo in človeku prijazno razstavo, kjer bi vsak izkusil nekaj zase.

237

Za doseg ciljev je SEM uporabil načine projektne in timskega dela, planiranja in nadzora, mehanizme komuniciranja in marketinga usmerjenega na razvoj deležnikov ter promocijo blagovne znamke muzeja z blagovno znamko Orinoca. To je bil nedvomno obetaven pristop za doseg rezultatov in zadovoljitev pričakovanj tako podpornikov projekta kot publike.

SEM je uspelo brez velikanskih najemnin in zavarovalnih premij, stroškov kustosov in drugih vpletenih, togih in dragih pogodbenih obveznosti, ki so običajne pri izposoji tujih muzejskih zbirk, uvoziti v Slovenijo veliko, dragoceno in obsežno originalno zbirko etnografskih predmetov dediščine staroselskih kultur južne Venezuele. Vse te pogoje izposoje je zagotovila

⁵ V preteklih letih je Slovenski etnografski muzej podprl, vzpodbudil in predstavil že kar nekaj umetniških in oblikovalskih projektov, na primer leta 2004 (ob odprtju nove razstavne hiše) je skupaj z Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje (ALUO) in z Oddelkom za tekstilstvo, Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani zasnoval del razstavnega projekta *Spogledi: med oblikovanjem in slovensko ljudsko kulturo*. Tovrstno sodelovanje razvija še naprej s temi in tudi drugimi univerzitetnimi ustanovami – sem poleg Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF spadata tudi Visoka šola za dizajn in Visoka šola za risanje in slikanje Ljubljana. Ne glede na dejstvo, da je Slovenski etnografski muzej predvsem ustanova, ki si prizadeva pospeševati poznavanje in spoštovanje etnološke dediščine v družbi, je tudi prostor dialoga med sedanjim in preteklim, med tradicijo in sodobnostjo, saj ga zadevajo posledice globalnih sprememb in kriz ter ne nazadnje vpliv tehnologij in pristopov, ki se kažejo povsod, kot zasuk od tradicije, kot odstop od tradicije, kot znamenja inovativnosti in kreativnosti. In prav v tem kontekstu sedanjih in prihodnjih realnosti SEM vidi zanimiv izziv za spodbujanje iskanja novih trajnostnih rešitev za prihodnost ohranjanja izginjajočih staroselskih kultur in njihovega naravnega okolja, za muzejsko raziskavo in razpravo ter za preučitev vplivov globalnih sprememb z vidika etnološke materialne kulture dediščine.

Fundacija Cisneros⁶ za leto in pol, jih tudi finančno pokrila, vključno s tremi gostujočimi strokovnjaki, odgovornimi za zbirko. Res pa je, da je trajalo več let, da je sprejela to odločitev.

SEM sicer redno letno gosti tuje razstave, med katerimi so bila tudi muzejska gostovanja (predvsem) evropskih manjših zbirk ali predmetov iz zbirk (*Evropski etnografski muzeji v SEM*, 2004; *Marimekko*, Finska, 2009; *Pust, Kralj Evrope*, EU projekt, 2012 ...). Večje zbirke, predvsem iz neevropskih in iz bolj oddaljenih držav, je večinoma nemogoče pridobiti, ker so njihove najemnine nedosegljivo drage. Kljub temu si SEM prizadeva pristopiti k izmenjavi mednarodnih razstav kot partnerski muzej (projekt Haida Art, 2010, z muzejem Civilizacij v Ottawi, Kanada) ali pripraviti svoje lastne večje razstave v kombinaciji z izposojajo predmetov iz drugih muzejskih zbirk (izposoja faraonskih amuletov iz Egiptčanskega muzeja v Kairu za razstavo *Magični amuleti v SEM*, načrtovano v letu 2013).⁷

238

Tudi nadaljevanje priprav za razstavo *Orinoko* so pomenile velik izziv in svojevrsten podvig. Delo je potekalo projektno z dolgoročnim in kratkoročnimi terminskimi faznimi plani, z vodjo projekta v krogu štirih delovnih skupin: muzejskega strokovnega in tehničnega tima, zunanje slovenske strokovne skupine izvajalcev, tujega venezuelskega tima v Caracasu in zunanje skupine slovenskih podizvajalcev.⁸

Arhitektura razstave je nastajala v Caracasu, načrtovana in usklajevana je bila na daljavo – med Caracasom (z arhitektom Fundacije Cisneros) in Ljubljano kot vodjo projekta. Vse se je odvijalo prek svetovnega spleta in s pomočjo elektronskih

⁶ Fundacijo Cisneros sta ustanovila Patricia Phelps de Cisneros in Gustavo A. Cisneros, njena sedanja predsednica pa je Adriana Cisneros de Griffin. Fundacija je zasebna in neprofitna organizacija, ki se posveča izboljševanju izobrazbe v Latinski Ameriki in širjenju globalne ozaveščenosti o dediščini tega območja in njegovih prispevkih k svetovni kulturni zakladnici. Izobraževalni programi fundacije so: Zbirka Patricia Phelps de Cisneros, Misli umetnost in Poklicni razvoj pedagogov. Izvaja jih v sodelovanju z lokalnimi in strateškimi partnerji. Fundacija Cisneros želi skozi te inovativne programe prispevati k ozaveščanju skupnosti, večji svobodi govora, polaganju temeljev za stabilne demokracije, večjemu gospodarskemu razvoju in globljemu razumevanju med narodi. Te pobude so del programa podjetniške družbene odgovornosti Skupine podjetij Cisneros, ki je namenjena spodbujanju trajnostnega razvoja in oblikovanju družbenega kapitala v Latinski Ameriki.

⁷ Ne glede na že desetletje in več dolga pogajanja in razprave na evropskem nivoju (npr. v okviru NEMO – Network of European Museum Organizations) na temo mobilnosti zbirk, ki bi zagotavljala jamčenje držav oz. plačilo varščin pri začasnem uvozu umetniških in drugih zbirk kulturne dediščine, se do danes ta problem še ni rešil. To bi namreč povečalo število izmenjav velikih in pomembnih razstav, evropski zakladi dediščine pa bi postali dostopnejši. Celo nov kulturni program, ki ga Evropska komisija pripravlja za obdobje 2014–2020 pod imenom *Kreativna Evropa*, za države članice EU predvideva olajšave in podporo, ki bi pospešile mobilnost zbirk (mobility of collections).

⁸ Razstavo so ustvarjali: *Fundacija Cisneros – Fundación Cisneros*: zasnova razstave, arhitektura in oblikovanje: Rafael Santana; grafično oblikovanje: Carolina Arnal; zbirka Orinoco: Andrés Ortega in Zuleima Jiménez; besedila: Lelia Delgado; fotografije: Charles Brewer Carías in Edgardo González Niño; avdiovizualno gradivo: filma *Uriji Jami*, Inga Goetz, 1965, in *Iniciación de un chamán*, Manuel de Pedro, 1979; *Slovenski etnografski muzej*: vodja projekta in koordinatorica razstave: Nina Zdravič Polič; sodelavci razstave: kustos dr. Marko Frelih in Miha Špiček, Gregor Ilaš, Ana Motnikar, Janez Črne, Gregor Kos, Anton Pirc (delo s predmeti, redakcija in priprava besedil, strokovna vodstva, članki); tehnična podpora: Ludvik Benigar, Silvester Lipovšek, Ani Mesarič; komuniciranje: Nina Zdravič Polič, Maja Kostrič; grafično oblikovanje: Mojca Turk; izbor in obdelava filmskih arhivskih gradiv, oblikovanje zvoka in oblikovanje zvočnega ambienta za razstavo: mag. Andrej Zdravič; oblikovanje svetlobe: Marjan Visković; prevodi: Franc Smrke, David Limon; lektura: dr. Ingrid Slavec Gradišnik, David Limon.

omrežij. Zanimiv primer in izkušnja, neposredno spoznanje, ki ne potrjujejo le dejstva o mobilnosti in globalnosti ljudi in stvari, idej in znanja, ampak tudi to, da je danes s pomočjo digitalnih tehnologij dejansko mogoče ustvarjati in komunicirati “na daleč” z različnimi ljudmi in kontinenti sveta istočasno ter dosegati dobre rezultate. Na ta način je v treh mesecih nastala postavitve razstave, njena celostna podoba, njen ambient. Razstava je imela razmeroma malo tekstovnega gradiva. Njena zgodba in govorica sta temeljili na v razstavne prostore tenkočutno umeščenih mnogovrstnih predmetih, na 600 kvadratnih metrih fotopovečav, ambientalnem zvoku, filmih⁹, barvah in igri svetlobe v prostorih, petju skupin ali posameznikov (obiskovalci so imeli možnost izbire glasbe in zvokov na zvočnem stolpu) ...

Med priprave za razstavo so sodile še vse druge strokovne in organizacijske aktivnosti: od oblikovanja idejnih zasnov in spremljajočih tiskanih gradiv, redakcije in urejanja besedil za vodnik po razstavi, priprave obrazložitvenih tekstov za samo razstavo (razstava ni prišla s katalogom), izdelave plana komuniciranja in promocije razstave pa vse do načrtovanja njene realizacije z iskanjem cenovno najbolj dostopnih rešitev za razstavno tehnično, svetlobno, filmsko in zvočno opremo.

Predmeti za razstavo *Orinoco* pred postavitvijo v razstavne dvorane (Foto: Miha Špiček)

Predstavniki Fundacije Cisneros med postavljanjem razstave (Foto: Miha Špiček)

V SEM je tri tedne pred odprtjem razstave prispelo 29 zabojev (3000 kg) s 787 predmeti. Na podlagi načrtov se je začelo postavljanje razstave. To delo je bilo izvedeno s številnimi odličnimi sodelavci SEM različnih strok, ki so se jim po prihodu zbirke za dva tedna pridružili še sodelavci iz Fundacije Cisneros – arhitekt iz Caracasa, oskrbnik zbirke Orinoco ter njena restavratorka. Skupaj so pregledali in umestili predmete na razstavo. Izbranih jih je bilo okoli 600. Vseh predmetov, ki so narejeni iz naravnih materialov, se ni dalo vključiti na razstavo zaradi njihovega krhkega stanja. Ta skrb se je kasneje izkazala za utemeljeno. Nekateri predmeti na razstavi so zaradi pomanjkanja vlage (predvsem spomladi 2012) utrpeli poškodbe in potrebno je bilo izvesti konservatorske posege zaščite. Za kar 130 predmetov rastlinskega in živalskega izvora (npr. pletene košare, obredne palice, naglavno okrasje, puščice, maske, nakit itd.) je moral muzej

⁹ *Uriji Jami*, 1965, 80', režija in scenarij Inga Steinvorth de Goetz, in *Iniciación de un Shamán*, 1979, 70', režija in scenarij Manuel de Pedro. Za razstavo je izbral in obdelal arhivski filmski gradivi ter zanj oblikoval zvok filmski režiser in ustvarjalec mag. Andrej Zdravič.

od Agencije RS za okolje (ARSO) dodatno pridobiti tudi posebna uvozna in ob koncu razstave izvozna t. i. CITES¹⁰ dovoljenja, kar je pomenilo dolgo in zapleteno proceduro, povezano z usklajevanjem, dokumentacijo o predmetih in s prevodi.

Med gostovanjem predmetov iz zbirke Orinoco je v SEM vladala posebna pozitivna skupinska delovna atmosfera, ki je nastala iz neposrednih osebnih stikov in se še utrdila ob delu s predmeti – kot bi se njihova čarna moč preselila sem, k nam. Takšen občutek smo imeli ves čas razstave. Bilo je, kot da bi se delček modrosti staroselskih kultur ter njihove fascinantne povezanosti z naravo naselil v muzejsko hišo in v ljudi, ki so jo obiskovali. Vizija muzeja se je izpolnila, Slovenski etnografski muzej je za razstavo prejel številne mednarodne pohvale, stkale so se nove strokovne, poslovne in prijateljske vezi ...

240

Promocija

SEM je izkoristil priložnost velike razstave *Orinoco* za dopolnitev svojega marketinškega koncepta promocije in za doseg naslednjih ciljev: povečanje obiska (za 38 %), prepoznavnosti (za 30 %) in slovesa v svetu (skozi vpletene deležnike pri razstavi v Južni Ameriki, ZDA in Evropi). Da pa je lahko izpeljal načrtovano marketinško strategijo, gre pripisati tako kakovostnemu produktu kot tudi podpori takratnega Ministrstva za kulturo RS projektu Orinoco ter velikim medijskim popustom. Vsi ti dejavniki pospeševalne narave so pripomogli k promociji.

Jumbo plakat za razstavo v ljubljanskem naselju Nove Fužine (Foto: Miha Špiček)

Oglaševanje v centru Ljubljane na oglasnem prostoru Citylight (Foto: Maja Kostrič)

¹⁰ CITES: okrajšava za Konvencijo o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami.

Oglaševalske dejavnosti: zunanje oglaševanje v Ljubljani in po Sloveniji – trije ulični transparenti; LED prikazovalniki (Center Ljubljane in ljubljanska železniška postaja); zadek avtobusa LPP; Jumbo plakati: 50 (Ljubljana); roto panoji (Ljubljana, Maribor, Koper in Kranj); Citylights (Ljubljana). Radijski oglasi: 310 in 10 nagradnih iger (Radio Student & Radio Center). Časopisni oglasi: 62 – Dnevnik, Delo Deloskop, Le Monde Diplomatique v slovenščini, Primorske novice, Adria Airways in-flight magazine, National Geographic Junior, Svet in ljudje, Reporter, Nedeljski Dnevnik, Primorski Dnevnik, Žurnal 24, Naš dom. Televizijski oglasi: 54 – POP TV in KANAL A. Spletno oglaševanje: štirje bannerji; spletni članki (Radiostudent.si, Svetinljudje.si, Dnevnik.si, 24ur.com, rtvslo.si/mmc). Druge promocijske poti z muzejskimi sredstvi informiranja: tiskovna konferenca; objave na spletni strani SEM, spletno mesto Orinoco (<http://elorinoco.si/>); članki, intervjuji in TV oddaje; 25.000 promocijskih kartic in 1000 kartic za otroke (šole, muzeji po Sloveniji in Evropi, zdravilišča, informativni turistični centri, hoteli ...); plakati (8); zloženka razstave, letaki ob dogodkih, pojavljanje na socialnih omrežjih (Facebook, Twitter in Youtube).

Promocijska kartica za razstavo Orinoco
(Služba za komuniciranje SEM)

Naslovnica zgbanke za razstavo
(Služba za komuniciranje SEM)

Publikacije

ORINOCO : Indijanci amazonskega deževnega gozda : vodnik po razstavi = Indians of the Amazon rainforest : exhibition guide / [besedila Lelia Delgado, Fundacija Cisneros – Fundación Cisneros ; urednica Nina Zdravič Polič ; fotografije Charles Brewer Carias, Edgardo González Niño, Fundacija Cisneros – Fundación Cisneros]. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2011, 70 str.: ilustr.

STAROSELSKE kulture kot opomin sodobni družbi pri varstvu okolja in zaščiti dediščine : mednarodni simpozij, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, 26. oktober 2011 : povzetki = Indigenous cultures as a reminder of environmental protection and heritage conservation in contemporary society : international symposium, Slovene Ethnographic Museum, Ljubljana, Slovenia, 26 October 2011 : abstracts / [uredila, edited by Nina Zdravič Polič]. Ljubljana : Slovenski etnografski muzej = Slovene Ethnographic Museum, 2011, 32 str.

PO sledih Slovencev v Venezueli : konferenca, Slovenski etnografski muzej, 17. april 2012 : povzetki = In the footsteps of the Slovenians in Venezuela : conference, Slovene Ethnographic Museum, 17 April 2012 : abstracts / [uredila Nina Zdravič Polič]. Ljubljana : Slovenski etnografski muzej, 2012, 28 str.

242

ORINOCO : Indijanci amazonskega deževnega gozda : gostujoča razstava z zbirko Orinoco, Fundacija Cisneros, Venezuela : 20. april. 2011–28. april 2012 = Indians of the Amazon rainforest : itinerant exhibition of the Orinoco Collection by Fundación Cisneros, Venezuela / [urednica Nina Zdravič Polič]. Ljubljana : Slovenski etnografski muzej, 2011. [1] zgibanka (8 str.) : ilustr.